

Recreatie in bossen: wat mag wel en niet in het bos?

Door de toenemende recreatie en de stijgende maatschappelijke vraag om bos- en natuurgebieden open te stellen voor het publiek staat de boseigenaar onder druk. Steeds meer mensen willen hun vrije tijd kwaliteitsvol besteden en gaan op zoek naar ontspanning en rust in een groene omgeving. Vanzelfsprekend zijn daar, waar mensen elkaar ontmoeten, regeltjes nodig. Zeker in het bosarme Vlaanderen zijn afspraken broodnodig om onze bossen te beschermen en de verschillende recreatievormen op elkaar af te stemmen.

GEERT VAN KERCKHOVE,
Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw

We vertoeven allemaal graag in het bos om te wandelen, te fietsen, naar vogels te kijken, te picknicken en om frisse lucht op te snuiven. Het bos is een belangrijk recreatiegebied geworden, en vooral in en rond grote steden is er behoefte aan meer bos. Uit onderzoek blijkt dat de helft van de Vlamingen minstens 1 maal per jaar het bos bezoekt. In totaal schat men het aantal bosbezoeken in Vlaanderen op ongeveer 15 miljoen per jaar. Het aantal mensen dat jaarlijks meer dan 5 maal het bos bezoekt, is verdubbeld gedurende het laatste decennium (APS surveys 1996-2000 van administratie Planning en Statistiek). Maar hebben we eigenlijk voldoende bossen om aan de recreatiebehoefte te voldoen? Vlaanderen is een bosarme regio: amper 10% van de oppervlakte is bebost (146.000 ha). Bovendien is bijna 3/4 van de bossen in private eigendom en zijn heel wat van deze bossen amper groter dan 1 ha en sterk versnipperd.

Het bos: vrije toegang?!

De toegankelijkheid van het bos in Vlaanderen is geregeld via het Bosdecreet van 1990 en het uitvoeringsbesluit van 1993 betreffende de toegankelijkheid en het occasionele gebruik van bossen. **Het algemene uitgangspunt is uiterst eenvoudig: alle bossen zijn vrij toegankelijk voor wandelaars op de boswegen, tenzij anders aangeduid.** Er wordt in de wet geen onderscheid gemaakt tussen openbare bos-

sen en privé-bossen. Voor alle duidelijkheid: als we spreken over recreatie in bos hebben we het steeds over niet-gemotoriseerde recreatievormen. Alle gemotoriseerd verkeer voor recreatiedoeleinden is immers verboden volgens artikel 13 van het Bosdecreet van 13 juni 1990. Motors en quads horen dus absoluut niet thuis in het bos. (U kan de integrale tekst van het Bosdecreet nalezen via www.bosengroen.be).

De toegankelijkheid van elk specifiek bos kan worden geregeld in een **toegankelijkheidsreglement**. Hierin geeft de beheerder aan wat de bosbezoeker wel en niet mag doen. Belangrijk item in zo'n reglement is een plattegrond waarop duidelijk aangekend staat welke boswegen en zones toegankelijk zijn voor welke gebruikers. In de regel geeft een toegankelijkheidsreglement aanvullingen of verduidelijkingen bij het Bosdecreet en zijn uitvoeringsbesluiten, voor een specifiek bosgebied. In domeinbossen worden de belangrijkste bepalingen met pictogrammen aan de ingangen van het bos duidelijk gemaakt.

Iedere bosbezoeker kent ongetwijfeld de gebods- en verbodsborden van afdeling Bos & Groen. Ze vertellen de recreant in elk domeinbos wat hij er wel en niet mag doen. Door het openbaar karakter van de domeinbossen, hebben deze borden dezelfde rechtsgeldigheid als de verkeersborden die u langs de weg ziet. Er bestaan tot op heden 10 verschillende borden (zie afbeeldingen).

Een toegankelijkheidsreglement wordt meestal gekoppeld aan de opmaak van een beheerplan.

Openbare boscijenaars moeten steeds een toegankelijkheidsreglement opstellen, zelfs als zij niet beschikken over een goedgekeurd beheerplan. Voor privé-boscijenaars geldt deze verplichting niet, al worden ze wel gestimuleerd om samen met een beheerplan ook een toegankelijkheidsreglement op te stellen voor hun bos. Het is bijvoorbeeld een voorwaarde om de subsidie voor openstelling te kunnen krijgen. Als een eigenaar een overeenkomst afsluit met een openbaar bestuur om zijn privé-bos open te stellen, is hij in principe ook verplicht een toegankelijkheidsreglement op te maken.

Toegankelijkheid van privé-bossen

Privé-boscijenaars hebben het recht hun bossen af te sluiten. Vaak hangt dat samen met de beoefening en verpachting van de jacht. Bovendien schrikken de verplichtingen en 'lasten' van openstelling hen af. Ze stellen zich vragen over verzekering en aansprakelijkheid, onderhoud, zwerfvuil, vandalisme, enz... De (financiële) stimuli wegen vaak niet op tegen de inspanningen die de beheerders moeten leveren om hun bossen toegankelijk te maken en te houden conform de regels. Voor privé-boscijenaars is het afsluiten van een bos eenvoudig. Het volstaat dat zij de normen volgen zoals vastgelegd door de Vlaamse regering in het Bosdecreet. Hierin wordt bepaald dat de ontoegankelijkheid enkel wettelijk kan worden aangeduid door middel van de daarvoor voorziene borden van de afdeling Bos & Groen. Tot op heden zijn de vereiste borden echter niet verkrijgbaar. Maar dit euvel zou binnenkort van de baan moeten zijn: de afdeling werkt momenteel aan een nieuw toegankelijkheidsbesluit waarin deze aspecten concreet moeten worden uitgewerkt. In de praktijk zijn vele (privé)bossen echter voor recreanten afgesloten door middel van allerlei afsluitingen en bordjes met 'verboden toegang' of 'privaat domein'. Deze bordjes zijn echter niet voldoende om een weg wettelijk af te sluiten.

Wie toch beslist zijn bos af te sluiten, neemt best contact op met de bosgroepcoördinator in zijn streek (contactadressen: zie Bosrevues nr 6 en 7).

Eigenaars van **openbare bossen** (gemeentebesturen, kerkfabrieken, OCMW's, ...) kunnen hun bos slechts afsluiten voor recreanten na machtiging door afdeling Bos & Groen.

Het beheer van opengestelde bossen: de 'lasten' voor de bosbeheerder

Het beheer van opengestelde bossen verschilt niet zoveel van het duurzaam beheer van afgesloten bossen. Je moet er als beheerder voor zorgen dat er een goed evenwicht is tussen de verschillende functies die je bos kan vervullen: ecologische, sociale, economische en wetenschappelijke functies.

Aandachtspunten betreffen het onderhoud van de bospaden (herstellen van verzakkingen in de weg na hevige regen, verwijderen van dode takken in bomen langsheen het pad, maaien van netels of bramen op het pad, ...). Een regelmatige controle van de veiligheid van de paden is noodzakelijk.

Er is trouwens een wijd verspreid misverstand: openstelling van een bos wil niet zeggen dat de boscijenaar alle recreanten overal in zijn bos moet toelaten. In een eenvoudig toegankelijkheidsreglement duidt de beheerder aan welke zones voor welke gebruikers toegankelijk zijn. De plaatselijke bosgroep geeft hiervoor graag advies. Voor de wettelijk geldige aanduidingen en bebording kan de boscijenaar terecht bij de afdeling Bos & Groen.

Duidelijke afspraken en regels zorgen voor een beter contact tussen beheerder en recreant, en voor een beter bos.

Tips voor de bosbeheerder (-eigenaar)

- hou boswegen zover mogelijk van kwetsbare ecologische plaatsen vandaan
- zorg ervoor dat de opengestelde boswegen goed begaanbaar zijn
- stel een beknopt toegankelijkheidsreglement op (annex van bosbeheerplan), en afficheer dit aan de ingang(en) van het bos
- zorg indien mogelijk voor scheiding van verschillende recreatievormen en zorg dat het voor elke gebruikersgroep duidelijk is waar hij welkom is en waar niet
- bosbezoekers stellen afwisseling op prijs: een boswandeling kan perfect via bosranden
- besteed aandacht aan een duidelijke communicatie naar de bezoekers (bv informatieposter tijdens beheerwerken)

Figuur 1. Fotobijlschrift?

Stimuli vanuit de overheid: de 'lusten' voor de bosbeheerder

Opdat ook privé-bossen hun sociaal-educatieve rol zouden kunnen vervullen, keurde de Vlaamse overheid in juni 2003 een aantal extra stimulansen goed om de privé-boseigenaars te stimuleren hun bossen open te stellen.

Subsidies voor openstelling

Wanneer een **privé-boseigenaar** zijn bos openstelt kan hij € 2,00 ontvangen per meter opengestelde weg met een maximum van € 50,00/ha bos. Deze subsidie moet tegemoetkomen aan de extra onderhoudskosten van bijvoorbeeld wandelpaden. In ruil voor deze subsidie moet het privé-bos het hele jaar doorlopend opengesteld zijn. Er wordt één uitzondering gemaakt: omwille van jachtredeken kan de eigenaar zijn bos sluiten voor maximaal 30 dagen (niet op zon- en feestdagen).

Privé-boseigenaars krijgen ook subsidies voor het aanduiden en openstellen van erkende speelzones in hun bossen. Er is een jaarlijkse subsidie voorzien van € 100,00/ha. Deze subsidies moeten jaarlijks worden aangevraagd. Na een eerste aanvraag stuurt afdeling Bos & Groen de eigenaar jaarlijks een nieuw aanvraagformulier op.

Openbare bouseigenaars kunnen geen aanspraak maken op deze subsidies. Uitzondering zijn de gemeenten die via de Samenwerkingsovereenkomst wel financiële vergoedingen kunnen ontvangen voor de realisatie van speelzones. Deze vergoeding kan worden gebruikt voor het aankopen van bossen of te bebossen gronden, en voor de inrichting van speelzones.

Aansprakelijkheidsverzekering

Naast de financiële impulsen, heeft de Vlaamse overheid ook een verzekeringspolis burgerlijke aansprakelijkheid voor bosbeheerders en eigenaars. Het risico aansprakelijk te worden gesteld voor ongevallen, was immers een belangrijke reden voor vele eigenaars om hun bos niet open te stellen. Basisregel is dat de aansprakelijkheidsverzekering geldt voor zowel ongevallen met recreanten op boswegen, op wegen langs het bos en in speelzones in alle bossen (openbaar en privé). Het spreekt voor zich dat de recreant de regels van het bosbezoek (bv op de paden blijven) moet respecteren. De bosbeheerder van zijn kant moet de boswegen onderhouden. We verwijzen naar Bosrevue 8, waar deze verzekering werd toegelicht in het kader van speelzones in bossen.

En de plichten van de recreant?

Bosbezoekers zijn gasten in het bos. Gasten van de natuur, maar ook van de bouseigenaar, zowel openbaar als privé. Het spreekt voor zich dat je als bosbezoeker dan ook respect hebt voor uw gastheer. Beschadig geen bloemen en planten, zitbanken of andere infrastructuur, verstoor geen dieren en blijf op de aangeduide paden. Laat geen afval achter en maak geen onnodig lawaai. Kortom, veroorzaak geen overlast of schade. Hou je aan het toegankelijkheidsreglement van de bouseigenaar. Respecteer ook de andere bosbezoekers, want ze hebben net als jij recht op rust en ontspanning in de natuur.

Onze recreatiebehoeften zijn het laatste decennium ook grondig veranderd. Een aantal nieuwe recreatievormen (speelbossen, mountainbiken, ...) kennen veel succes, maar hebben dikwijls ook gevolgen voor het bosbeheer. De aanleg van mountainbikeroutes of speelzones vragen aanpassingen in het beheerplan van de beseigenaar. Als recreant moet je begrijpen dat de bosbeheerder niet elke trend kan en wil volgen. Hij moet immers ook rekening houden met de draagkracht van het bos en de andere functies die het te vervullen heeft.

De toekomst...

Bosrecreatie zit duidelijk in de lift en is bij een stijgend aantal Vlamingen een geliefkoosde vrijetijdsbesteding. Maar hebben we in Vlaanderen wel voldoende bos om aan die behoefte te voldoen? In 1993 stelde de studie Lange Termijnplanning Bosbouw dat er per 100 inwoners minstens 1 ha toegankelijk bos nodig is. Voor Vlaanderen – met 6 miljoen inwoners – betekent dat 60.000 ha toegankelijk bos. In de praktijk zitten we echter aan minder dan 45.000 ha opengesteld bos. De recreatiedruk op heel wat van onze toegankelijke bossen overschrijdt dan ook de draagkracht van deze bossen. De openstelling van (een aantal) privé-bossen kan de druk op de reeds opengestelde bossen doen afnemen. We kunnen alleen maar hopen dat de overheid extra financiële stimuli en ondersteuning zal voorzien om privé-boseigenaars van openstelling te overtuigen. Een andere mogelijkheid bestaat erin bestaande bossen in verhoogd tempo aan te kopen zodat ze ten dienste van de maatschappij kunnen staan. Daarnaast is ook de realisatie van nieuwe, toegankelijke bossen broodnodig.

Ook de hedendaagse recreatienormen verschillen danig met die van 10 jaar geleden. Ook zijn een aantal aspecten van toegankelijkheid niet duidelijk geregeld in de huidige wetgeving. Een update van het bestaande toegankelijkheidsbesluit is geen overbodige luxe. Afdeling Bos & Groen gaat daar nu werk van maken en wil ook de stem van de bosbeheerder en de recreant laten weerklinken. Daarom wordt voor de diverse doelgroepen een dialoogdag georganiseerd op 1 oktober 2004 (zie kadertekst).

Het is duidelijk dat recreatie in bos en natuur vandaag een actueel discussiethema vormt. Maar al snel worden deze discussies een aaneenrijging van vooroordelen, misverstanden en emoties. Dat valt deels te verklaren door het feit dat er in Vlaanderen amper cijfermateriaal of wetenschappelijk onderzoek bestaat over dit onderwerp. Objectieve informatie op basis van feiten zou alvast kunnen leiden tot betere discussies, zowel voor de bosbeheerder als recreant. Bosbeheerders en recreanten zullen immers in de toekomst steeds meer met elkaar in contact komen. Het is aan de overheid om een kader te scheppen waarbij een constructieve en positieve samenwerking mogelijk is. In ons omringende landen bestaan er reeds samenwerkingsverbanden tussen beide, waarbij de recreanten in samenspraak met de

beheerder, kleine beheerwerken uitvoeren: paden verzorgen, ... Door wederzijds contact hebben beheerder en recreanten ook inzicht in de behoeften en wensen van de tegenpartij. Zo kan er naar een sluitend compromis worden gezocht waarin zowel de bosbeheerder als de bosbezoeker zich kan vinden. ■

Dialoogdag – Week van het Bos 2004

De afdeling Bos & Groen organiseert in het kader van de Week van het Bos 2004 op 1 oktober een dialoogdag met alle bosbezoekers en –gebruikers (beheerders, openbare besturen, milieuverenigingen, wandelaars, fietsers, mountainbikers, exploitanten, ...) De afdeling Bos & Groen is in de eerste plaats een bosbeheerder en vertrekt dan ook vanuit die achtergrond om een toegankelijkheidsreglement op te stellen. Om dat te toetsen aan de praktijk wordt een dialoogdag georganiseerd met alle bosgebruikers. Het is de uitdaging tijdens deze dag alle gebruikersgroepen van het bos rond de tafel te brengen. Alle doelgroepen zijn voorafgaand aan deze dialoogdag gecontacteerd om hun behoeften, noden en verwachtingen ten aanzien van het bos en bosbeheer in kaart te brengen. Zij krijgen allen een uitnodiging voor deelname.

Meer informatie over de resultaten van deze dialoogdag mag u in de volgende Bosrevue verwachten of ten laatste begin 2005.

Met dank aan Gudrun Van Langenhove, Katrin Goyvaerts en Lut Slembrouck.

Literatuur

- de Boer T.A. en van Raffe J.K., Nieuwe recreatievormen in bos, natuur en landschap. Alterra-rapport 745, Wageningen, 2003.
- Jansen Patrick, Schade en overlast door mountainbikers; perceptie of realiteit? Wageningen, maart 2004
- Staatsbosbeheer, Thuis bij Staatsbosbeheer; natuurlijk! Visie op recreatie en beleving van natuur en landschap. Driebergen, mei 2004
- Economische Waardering van bossen. Een case-study voor Heverleebos-Meerdaalwoud. VLINA 96/06, 18 april 2000
- Buysse, W., Baeyens, H., Janssens, P., Vertriest, I. & Lust, N. 1993. Langetermijnplan Bosbouw: boekdeel 1, Aminal, Brussel, 104 p.